

İLK VE ORTAÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNİN ÖZGECİLİK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON ALTRUISM LEVELS OF THE PRIMARY AND SECONDARY
SCHOOL TEACHERS

Engin KARADAĞ¹ Işıl MUTAFCILAR²

ÖZET: Bu çalışmada ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. İlişkisel modelde desenlenen çalışmanın evrenini, İstanbul ili Maltepe ve Kartal ilçelerindeki ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan 5262 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme, oranlı ve random örnekleme yöntemi ile belirlenen 318 öğretmenden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Yavuzer vd. (2006) tarafından geliştirilen Öğretmen Özgeciliği Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü Varyans analizi ve Pearson çarpım momentler korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin yüksek düzeye yakın olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgecilik, öğretmen eğitimi

ABSTRACT: The purpose of this study is to determine the altruism levels of the teachers who work in primary and secondary schools. The population of the study which is designed in a relational model includes 5262 teachers who work in primary schools and secondary schools in Maltepe and Kartal Districts in Istanbul. The sample group of this study includes 318 teachers who have been chosen by proportional and random sampling method. In this study, the Teacher Altruism Scale, which was developed by Yavuzer et al. (2006), has been used as a means of data collection. In data analysis, Independent "t" test, One Way Analysis of Variance and Pearson Correlation Coefficient test have been used. The findings obtained from the study have shown that the altruism levels of the teachers are close to a high level.

Key Words: Altruism, teacher education

GİRİŞ

Son yıllarda Türkiye'nin de içinde yer aldığı TIMSS- R, PIRLS ve PISA eğitim durumu karşılaştırılmalarında Türk öğrencilerin başarılı olamadığı görülmektedir. Bu başarısızlığın nedenlerinden biri olarak sorgulanması gereken önemli konulardan birisi de öğretmen yeterlikleridir (Boyd, 1982). Başkalarının yararını da kendi yararı kadar gözetme ya da diğer insanlara maddi veya manevi kişisel çıkar gözetmeksizin yararlı olmaya çalışma ve bencillik karşıtı hareketlerde bulunma olarak tanımlanan *özgecilik* öğretmen yeterliği açısından önemli faktörlerden biridir. Özgecilik, öğretmeni tarif ederken yaygınlıkla kabul gören ölçütlerin başında gelmektedir (Karadeniz, 2007). Hoyle ve John (1995) öğretmenlik mesleğinin temel unsurundan birinin özgecilik olduğunu belirtmiştir. Scott ve Dinham (1999) ise öğretmeni en güçlü şekilde ifade eden unsurları: özgecilik, bağlılık ve kişisel gelişim olarak saptamışlardır.

Yirminci yüzyıla kadar özgecilik, genellikle yardımseverlik ya da hayır kurumu gibi kavramların altında çalışmıştır. Bu durum, dini akımlarının özgecilik kavramına ilgi

göstermelerine neden olmuştur (Wuthnow, 1991). Özgecilik kavramı ilk kez on dokuzuncu yüzyılda Fransız sosyolog Auguste Comte (1875) tarafından ifadelendirilmiştir. Comte (1851) özgeciliği *başkaları için yaşama eğilimi* veya *arzusu* olarak tanımlamıştır. Comte'un sosyal bilimlere katkısında önemi, sadece onun tanımladığı özgecilik kavramı değil, aynı zamanda dini varsayımlardan bağımsız bir kavram geliştirmede anahtar kişi olmasıdır. Comte'un tanımlamasından etkilenen Karl Marx da özgeciliğe kendi sloganlarında önemli düzeyde yer vermiştir. Osiatynski'ye (1992) göre Marx özgeciliğin kişinin kendi yeteneğinden, kendi ihtiyaçlarına doğru uzanan bir süreç olarak ele almıştır. Ayrıca Marx özgecilik konusunu çalışmamasına rağmen, özgeciliğe yakın düşüncelerle ilgilenerek, kişinin tüm potansiyeline ulaşmak için her bireye izin veren düşüncesini yansıtmıştır.

Özgecilik kavramının gelişimine önemli katkılar sağlamış bir diğer Fransız felsefecisi Durkheim'a göre özgecilik: Kibarlık ya da bir başka kişiye yardım etmek değildir. Durkheim ahlakı, benlik yıkıcı olarak tanımlarken, özgeciliği kişisel çıkar olmaksızın gönüllü hareket olarak tanımlanmaktadır (Dubeski, 2001). 1940'larda, Rus sosyolog, Sorokin (1951), *yaratıcı özgecilik* üzerine yapmış olduğu çalışmalar ile özgecilik kavramı gelişimine en önemli katkılardan birini sağladığı söylenebilir. Sorokin (1951), özellikle Comte ve Durkheim'in çalışmalarının aksine çalışmalarında sosyoloji alanını göz ardı etmiştir. Sorokin'in, özgecilik üzerine çalışmalarının en önemli katkısı: özgecilik çalışmalarının önünü açması ve bilim insanlarının özgecilik kavramını keşfetmeye devam etmelerini sağlamasıdır. Sorokin'in (1951) çalışmasına paralel olarak özgecilik üzerine yapılan çalışmaların hızlanması ile 1960'larda özgecilik kavramı dini yorumlamalardan uzaklaşmış ve bu uzaklaşmayla birlikte 1980'li yıllarda ise sosyologlar tekrar özgecilik üzerine çalışmaya başlamışlardır.

Çok fazla bilim dalı tarafından araştırılan bir kavram olan özgeciliğin, tanımı üzerine bir uyuşma bulunmamaktadır. Pozo (2002) özgeciliği, kendine yararlı olmayan ya da kendi zararına olabilecek, fakat kendi türünün hayatta kalmasına yarar sağlayacak hayvanlar tarafından yapılan davranış olarak tanımlamıştır. Mateer (1993) ise özgeciliği, birinin diğerine iyilikle gerçekleştirdiği, diğerlerine yarar sağlayan ve kişinin dıştan herhangi bir ödül beklemezsizin yaptığı davranış olarak tanımlamaktadır. Mateer'in (1993) özgecilik tanımı, bu tür davranışları gerçekleştirmek için yardım edene ödül konusunu da içermektedir. Bu durum özgeciliğin tanımı üzerindeki anlaşmazlıkların temelini oluşturmaktadır. Darley ve Latane (1968) özgeciliği yardım etmeye çabalamak olarak kavramsallaştırarak, özgeciliği duygu ya da tutum olarak değil, davranış olarak tanımlamıştır. Özgeci kişinin yarar elde edip etmediğini ya da yardım girişiminde başarılı olup olmadığını göz ardı etmektedirler. *Kurbana* yardımın değerini ve özgeciye bu yardımın maliyetini göz ardı etmektedirler. Son olarak, yardım etme ya da yardım etmeye çabalamak olarak özgeciliği kavramsallaştırarak, paylaşma ya da hayır kurumu gibi, diğer şeylerle özgeciliğin kavramsallaştırılmasını zorlaştırmaktadır.

Merton ve Gieryn (1982) özgeci davranışın doğal ve toplumsal modeli taslak haline gelmiş tipolojinin gelişmesi yoluyla yardım eden ve yardım alan kişi arasındaki ilişkiyi açıklama konusunda çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu tipolojide davranışların özgeci ve bencil güdüleri ve bu davranışların güdüleri saf özgecilikten saf bencillığe doğru sıralanmaktadır. Ayrıca karşılıklı özgeciliğin ve fayda sağlamayan davranışın örnekleri de buna dâhildir.

Özgecilik üzerinde tartışmalardan bir diğerini ortaya atan Kohn (1990) özgecilik-egoizm tartışmasının özünü ve yardım eden davranış güdüsündeki fikir birliği eksikliğini ifade etmektedir. Bu durum özgecilik fikrinin, sosyal bilimcilerin varsayımlarıyla uygunluk göstermediği kabul edilirse, gelen tepkileri basitçe onu göz ardı etmektedir. Eğer prososyal davranış ya da empatik tepkilerin bazı örnekleri göz ardı edilemez ise, o zaman teorinin kendisini hümanizmin tüm zenginliklerini açıklamakta yetersiz kalacaktır. Batson (1991) ise özgecilik-egoizm ikiye bölünmesini öncelikle davranış ve davranışın sonuçları ile ilgili olarak değil, güdüsel bir görüş noktası olarak dikkate almaktadır. Özgeciliği başkasının iyiliğini arttırmasının nihai amacıyla güdüsel bir durum olarak tanımlamakta, bunun aksine egoizmi, kişinin kendi iyiliğini arttırma güdüsü olarak tanımlamaktadır. Batson (1991) özgeciliği yardım edici davranış, içsel bir ödül kazanmak için yardım etme, içsel gerilimi azaltmak için yardım etme olarak tanımlayarak, bencil çevreye üç yalancı özgeci yaklaşım eklemiştir. Açıkça özgecilik-egoizm tartışması halen literatürde canlı bir şekilde tartışma kaynağı olmaya devam etmektedir. Krebs ve Van Hesteren (1992) iki kavramın aynı alana konmasına şu şekilde yardım etmektedirler: Gelişimsel görüş açısından, özgecilik ve egoizm birbirini dışlayan özellikler değildirler, fakat bölünmemiş bir şeyin iki kutbu biri saf bencilliğin ideal kavramıyla ve diğeri saf özgeciliğin ideal kavramıyla işaretlenmektedir. Hiçbiri gerçekte var olmayabilir.

Özgeciliğin toplumsal hayattaki yansımaları olarak ifadelendirilebilen *özgeci davranış* geniş bir kullanım ve anlamsal yapıya sahiptir. Özgeciliğin çoğu tanımı tarafları motive etmek ve bencillik konusu olarak kabul edilir. Gerekli olan bencilliğin derecesi ve istenen motivasyonun türü değişiklik gösterir. Bu iki uç konu özgeci davranışla ilişkili olmaktan, kişisel çıkar sağlamamaktan, kimseyi umursamamaya kadar değişiklik gösterir (Oliner & Oliner, 1988) Mateer (1993) özgeciliği, davranışı gerçekleştiren kişinin ödül beklemezsizin o davranışı gerçekleştirmesi olarak tanımlar. Leeds (1963) ise özgeciliği (i) en azından bir diğer kişiye yararı olabilen (ii) gönüllü gerçekleştirilen ve (iii) kişinin hemen bir ödül elde etmesi beklentisiyle güdülenmeyen bir davranış olarak kabul eder. Özgeci davranışların ne olduğu ve her birinin kendi kavramsal ve programsal problemler bütünü temsil etmesi konularında yorumlar farklılık gösterse de (Oliner & Oliner 1988), bu çalışmalar insanların özgeci davranışının örnek teşkil edeceğini var sayar. Bu çalışmalar ayrıca Durkheim'in nosyonunu destekler: Özgecilik her toplumda var olur ve toplumun varlığının kurucusudur (Bellah, 1973). Öğretmenler, öğrencilerine yardım sağlayacak özgeci davranışlarda yeterli midir ya da öğretmenlere öğrencilerinin zararına kişisel hizmet içeren güdüler ve hareketler mi verilmektedir? Okuldaki hangi koşullar özgeci ya da kişisel hizmet içeren hareketleri geliştirmektedir? (Boyd, 1982; La Fevre, 1965; Michaelsen, 1981; Schlecty & Vance, 1983; Willcox ve Beigel, 1953) soruları öğretmenlik mesleğini göz önüne alarak, özgecilliği tanımlayan Rafky ve Beckerman (1972) özgeci öğretmenlerin, toplumun ve öğrencilerin iyiliği için çalışmakta olduğunu ve bencil olmayan amaçlara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda yapılan pek çok araştırmada, öğretmenlerin özgeci amaçlarla kullanıldığını, o ilgiyi şekillendirecek, öğrencileriyle sempatik ve sevecen ilişkiler kurabilecek yetide olduğunu saptanmıştır (Bergem, 1990; Lortie, 1975; Morgan, 1984; Nias, 1989). Aslında eğer okul bir *değer müzesi* olarak kabul edilirse (Waller, 1961), öğretmenler, önemli bir toplumsal güveni

yerine getirirken bazı daha yüksek seviyedeki rolleri ve beklentileri icra eden biri olarak görülebilmektedirler (Soder, 1990). Özgecilik, sadece öğretmenlerin beklentileri fark etmesini sağlamaz, aynı zamanda onların mesleğini devam ettirmesi ve öğretmeyi meslek olarak seçmeleri için de onları motive etmektedir. Bu yüksek motivasyon literatürde çoğu yönde karakterize edilmektedir. Çocukların ve toplumun hizmetinde olma arzusu birçok araştırmacı tarafından öğretmen eğitimi ve öğretmen atamalarında kriteri olarak işaret edilmektedir (Book & Freeman, 1986; Delong, 1987; Goodlad, 1984; Joseph & Green, 1986; Lortie, 1975; Sharp & Hirshfield, 1975). Aynı noktada öğretmenlik mesleğinin seçilme nedeni olarak birçok birey tarafından dünyayı daha iyi bir yer haline getirme (Joseph & Green, 1986), çocuklarla ilgilenme ve çocuklara yardım etme arzusu gibi birçok şekilde ifade edilmektedir (Book & Freeman, 1986; Nias, 1989; Sederberg & Clark, 1990).

Mateer (1993) tarafından yapılan araştırmada öğretmenler, kendilerinde çoğu özgecilik olarak etiketlendirilebilen yüksek beklentilere sahiptirler. Kesinlikle, toplum ve çocuklara hizmet ve çocuklara yardım etmek ve onları geliştirmek gibi beklentiler bu sınıflandırmanın altına düşmektedir. Bu birbirinin aynı beklentiler, ister toplum tarafından empoze edilsin ister kişi kendi kendine empoze etmiş olsun, öğretmenlerin rol çatışmasında önemli rol oynamaktadır. Yüksek derecedeki beklentilerle karşılaşamama öğretmenlerde ve işten çıkan öğretmenlerde stres ve tükenmişlik ile ilgilidir (Borg & Ridding, 1991; Cross & Billingsley, 1994; Goodlad, 1984). Anderson ve Iwanicki'e (1984) göre öğretmen tükenmişliği, kişinin kendini gerçekleştirme, özgeciliği ve kendine değer vermesi gibi değişkenlerin eksikliği etkilemektedir.

Amaç

Alman felsefeci Kant (2006), özgeciliği, *Eğitim Üzerine* adlı denemesinde şu şekilde ifade etmektedir: *Okulların sevk ve idaresi bütünüyle en aydın, en bilgili uzmanların kararına bırakılmalıdır. Kültürün her dalı, her şubesi bir insanla başlar, tek bir insan zaman içerisinde daha sonra diğerlerini yavaş yavaş etkiler* (s.37). Kant'ın ifade ettiği, yukarıdaki açıklamalar ve araştırma sonuçlarından çıkarılacak olan en önemli nokta: özgeciliğin öğretmenlik mesleğinde önemli bir yeterlik olduğudur. Ancak ilgili literatür incelendiği zaman Türkiye'de görev yapan öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin inceleyen çalışmaların [*örn: İşmen & Yıldız, 2005; Karadeniz, 2007; Yavuzer, vd. (2006)*] son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu eksiklikten hareket edilerek bu çalışmanın temel amacında, *ilk ve orta öğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin özgecilik düzeyleri nasıldır?* sorusuna cevap aranmıştır.

Alt Amaçlar

- İlk ve orta öğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin özgeciliklerinin *genel düzeyi* nasıldır?
- İlk ve orta öğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin *cinsiyet, medeni durum, branş, eğitim düzeyi, mesleki kıdem* ve *öğretmenlik mesleğini tercih* değişkenlerine göre manidar olarak farklılaşmakta mıdır?

- İlk ve orta öğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin özgecilik düzeyleri ile öğretmenlerin *yaş* ve *sahip olduğu çocuk sayısı* değişkenleri arasında manidar bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Desen

Bu çalışma ilk ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin belirlenmesi ve özgecilik düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlerle olan ilişkilerini belirlemeye yönelik ilişkisel modelde bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Maltepe ve Kartal ilçelerinde bulunan kamu ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan 5262 [Maltepe=2031, Kartal=3231] öğretmenden oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni olarak Maltepe ve Kartal ilçelerinin seçilmesinin nedeni İstanbul ili Anadolu yakasının sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı iki ilçesi olmasıdır. Çalışmanın örneklemini belirlemek üzere evrende yer alan iki ilçedeki ilk ve ortaöğretim okulları sayıları ve bunlar içinden, oranlı örnekleme girecek okul sayısı belirlenmiştir. Daha sonra, her ilçedeki ilk ve ortaöğretim okulları listesinden random örnekleme yöntemi ile belirlenen 16 [8 ilköğretim, 8 ortaöğretim] ilk ve ortaöğretim okulunda görevli, 360 öğretmenlerin örnekleme alınmıştır. Ancak örneklem grubunda yer alan 360 öğretmen uygulanan veri toplama araçlarının 42'sinin eksik olması nedeniyle, örnek grubu toplam 318 öğretmenden oluşmuştur. Örneklemin evreni temsil gücünü hesaplamada güven aralığı ve hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir. Yapılan işlem sonucunda %5 güven aralığı ve hata payı dikkate alındığında bu çalışmanın 5262 birimlik olan evreni temsil edecek olan minimum örneklem sayısı 305 olarak hesaplanmıştır (Hamburg, 1985). Elde edilen bu sonuca göre 360 kişiden oluşan örneklemin çalışma evreninin temsil gücünün yeterli olduğu söylenebilir. Örneklem grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler		1	2	3	4	5	Toplam
<i>Cinsiyet</i>		<i>Erkek</i>	<i>Kadın</i>				-
	η	145	173				318
	%	45.6	54.4				100
<i>Medeni durum</i>		<i>Bekâr</i>	<i>Evli</i>				-
	η	68	250				318
	%	21.4	78.6				100
<i>Yaş</i>		20-30	31-40	41-50	+51		-
	η	111	128	70	9		318
	%	34.9	40.3	22.0	2.8		100
<i>Kıdem</i>		1-5	6-10	11-15	16-20	+21	-
	η	58	106	88	39	27	318
	%	18.2	33.3	27.7	12.3	8.5	100
<i>Eğitim düzeyi</i>		<i>Ön Lisans</i>	<i>Lisans</i>	<i>Lisans Üstü</i>			-
	η	28	247	42			317
	%	8.8	13.2	77.7			100
<i>Branş</i>		<i>Sınıf</i>	<i>Branş</i>				-
	η	132	186				318
	%	41.5	58.5				100

Veri Toplama Aracı

Öğretmen Özgeciliği Ölçeği: Ölçek öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Yavuzer vd. (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipi toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu değerleri 0.61 ile 0.22 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerin tümü açısından alt ve üst %27'lik gruplar arasında $p < .01$ düzeyinde manidar bir fark vardır. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi için gerekli olan *Kaiser Meyer Olkin* = .85 ve *Bartlett analizi* [$p < .01$] olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçtan hareketle Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılan *faktör analizi* sonrasında ölçeğin 4 (dört) faktörden oluştuğu saptanmıştır. Maddelerin faktör yükleri 0.42 ve 0.84 arasında değişmektedir. Ölçeğin alt faktördeki öz değeri 9.29 ve açıklanan varyans yüzdesi 51.62'dir. Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi Cronbach Alpha değeri 0.75-0.80 arasında hesaplanmıştır. Ölçeğin toplamı için iç tutarlılık düzeyi de Cronbach Alpha 0.73 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğin test-tekrar-test kararlılık katsayıları 0.52 ile 0.89 arasında, ölçeğin toplam için ise 0.88 olarak hesaplanmıştır (Yavuzer vd., 2006). Ölçeğe ait alt ölçeklerin madde sayıları, ortalama skorları ve standart sapmaları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Özgeciliği Ölçeğinin Güvenirlilik Katsayıları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Alt Ölçekler	Madde Sayısı	Alpha	χ	SS	η
1- Güncel durumlarda yardımseverlik	6	0.77	3.89	0.84	359
2- Sosyal sorumluluk paylaşma	6	0.75	4.17	0.67	359
3- Acil durumlarda yardımseverlik	3	0.80	4.02	0.90	359
4- Bağıшта bulunma	3	0.77	2.60	0.87	359

İşlem

Çalışmada istatistiksel çözümlemelere geçilmeden önce, demografik değişkenler gruplandırılmış ardından öğretmenleri uygulanan ölçek 5'li Likert sisteminde puanlanmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğretmen ve yöneticilerin demografik özelliklerini belirleyici frekans (η) ve yüzde (%) değerleri çıkarılmıştır. Daha sonra ölçeklerden elde edilen puanlar için frekans (η), aritmetik ortalama (χ) ve standart sapma (SS) puanları hesaplanmıştır. Bir sonraki aşamada özgeciliğin alt boyutlarından elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda dağılımın normal olduğu saptanmıştır ($p > .05$).

Tablo 3. Özgeciliğin Alt Boyutlarından Elde Edilen Puanların Normal Dağılım Gösterip Göstermediğini Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	η	Z	p
1-Bağışta bulunma	318	1.15	0.86
2-Acil durumlarda yardımseverlik	318	1.02	.081
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	318	0.58	.214
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	318	0.94	.137

Çalışmada elde edilen verilerin normal dağılım özelliği göstermesi üzerine çalışmada parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda;

- Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin ölçeklerden aldıkları puanların; *cinsiyet, medeni durum ve branş* değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *bağımsız gruplar t-testi*,
- Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin ölçeklerden aldıkları puanların; *eğitim düzeyi, mesleki kıdem ve öğretmenlik mesleğini tercih nedeni* değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *tek yönlü Varyans Analizi*,
- Tek yönlü Varyans Analizi testi sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere *Post Hoc Tukey testi*,
- İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgeciliğin düzeyleri ile öğretmenlerin yaş ve sahip oldukları çocuk sayıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı belirlemek üzere *Pearson çarpım momentler korelasyon analizi* kullanılmıştır.

BULGULAR

Ölçek Alt Boyutlarının Puanlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgeciliğin düzeylerine ilişkin ölçekten elde ettikleri puanlarının ortalama, standart sapma değerleri ve düzeyleri Tablo 4.'de sunulmuştur.

Tablo 4.'de görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgeciliğin düzeyleri *acil durumlarda yardımseverlik, güncel durumlarda yardımseverlik ve sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutlarında *çoğunlukla* düzeyine sahiplerken *bağışta bulunma* alt boyutunda ise *sık*

sık düzeyine sahiptirler. Bu sonuca göre, öğretmenlerin özgecilik düzeylerinin yüksek düzeye yakın oldukları söylenebilir.

Tablo 4. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Ölçeğinin Alt Boyutlarının Ortalamalarına Ait Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	η	χ	SS	Düzye
1-Bağışta bulunma	318	2.92	1.03	Sık sık
2-Acil durumlarda yardımseverlik	318	3.80	0.94	Çoğunlukla
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	318	3.78	0.79	Çoğunlukla
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	318	4.09	0.62	Çoğunlukla

Ölçek Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklaşma Durumlarına Ait Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerinin ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşma durumlarına ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5’de görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca göre, öğretmenlerin özgecilik düzeyleri öğretmenlerin cinsiyetlerine göre bir farklılık arz etmemektedir.

Tablo 5. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	η	χ	SS	Sd	t	p
1-Bağışta bulunma	Kadın	173	2.91	1.03	316	-.30	.76
	Erkek	145	2.94	1.04			
2-Acil durumlarda yardımseverlik	Kadın	173	3.79	.93	316	-.44	.66
	Erkek	145	3.83	.96			
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	Kadın	173	3.80	.80	316	.32	.75
	Erkek	145	3.77	.78			
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	Kadın	173	4.14	.62	316	1.45	.15
	Erkek	145	4.14	.63			

Tablo 6’da görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin medeni durum değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca göre, öğretmenlerin özgecilik düzeyleri öğretmenlerin medeni durumlarına göre bir farklılık arz etmemektedir.

Tablo 6. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Düzeylerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Med. Dur.	η	χ	SS	Sd	t	p
1-Bağışta bulunma	Evli	250	2.91	1.02	316	-.43	.67
	Bekâr	68	2.97	1.06			
2-Acil durumlarda yardımseverlik	Evli	250	3.80	.97	316	-.43	.67
	Bekâr	68	3.85	.86			
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	Evli	250	3.81	.79	316	1.02	.30
	Bekâr	68	3.69	.78			
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	Evli	250	4.12	.62	316	1.03	.29
	Bekâr	68	4.02	.66			

Tablo 7’de görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilerik düzeyleri, öğretmenlerin branş değişkeni açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre bağıştta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik ve sosyal sorumluluk paylaşma alt boyutlarında istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Buna karşın *güncel durumlarda yardımseverlik* alt boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak manidar bulunmuştur [$t_{(316)} = 3.586$, $p < .01$]. Söz konusu fark sınıf öğretmenlerinin lehine gerçekleşmiştir. Bu sonuca göre, öğretmenlerin bağıştta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik ve sosyal sorumluluk paylaşma özgecilerik düzeyleri öğretmenlerin branşlarına göre bir farklılık arz etmez iken, sınıf öğretmenleri, diğer öğretmenlere göre güncel durumlarda daha yardımseverdir.

Tablo 7. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilerik Düzeylerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Branş	η	χ	SS	Sd	t	p
1-Bağıştta bulunma	Sınıf	132	2.99	1.05	316	1.04	.30
	Branş	186	2.87	1.02			
2-Acil durumlarda yardımseverlik	Sınıf	132	3.88	.99	316	1.07	.29
	Branş	186	3.76	.91			
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	Sınıf	132	3.96	.79	316	3.60	.00
	Branş	186	3.65	.77			
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	Sınıf	132	4.17	.67	316	1.86	.64
	Branş	186	4.04	.59			

Tablo 8’de görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilerik düzeyleri, öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni açısından karşılaştırılmıştır. Ancak önce varyansların homojenlik değerlerini incelemek amacıyla Levene Testi uygulanmıştır. Levene Testi sonucunda tüm boyutlar için anlamlı bir fark [$p > .05$] saptanamamış ve varyansların homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilerik düzeyleri, öğretmenlerin eğitim düzeyi açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Bu sonuca göre, öğretmenlerin özgecilerik düzeyleri öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre bir farklılık arz etmemektedir.

Tablo 8. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilerik Düzeylerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Ön Lisans		Lisans		Lisans Üstü	
	χ	SS	χ	SS	χ	SS
1-Bağıştta bulunma	2.91	1.04	3.00	0.89	2.89	1.20
2-Acil durumlarda yardımseverlik	3.79	0.91	3.85	0.97	3.93	1.17
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	3.76	0.79	3.83	0.75	3.90	0.86
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	4.06	0.64	4.12	0.62	4.34	0.50

Tablo 8. Devamı Varyansların Homojenliği Testi Sonuçları

<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Levene Statistic</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>p</i>
<i>1-Bağışta bulunma</i>	2.162	2	314	.117
<i>2-Acil durumlarda yardımseverlik</i>	1.975	2	314	.141
<i>3-Güncel durumlarda yardımseverlik</i>	.217	2	314	.805
<i>4- Sosyal sorumluluk paylaşma</i>	2.821	2	314	.061

Tablo 8. Devamı Anova ve Post Hoc Tukey Tablosu

<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Varyans Kaynağı</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ort.</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>Tukey</i>
<i>1-Bağışta bulunma</i>	<i>Gruplararası</i>	.316	2	.158	.148	.862	
	<i>Grup içi</i>	335.215	314	1.068			-
	<i>Toplam</i>	335.531	316				
<i>2-Acil durumlarda yardımseverlik</i>	<i>Gruplararası</i>	.604	2	.302	.337	.714	
	<i>Grup içi</i>	281.085	314	.895			-
	<i>Toplam</i>	281.689	316				
<i>3-Güncel durumlarda yardımseverlik</i>	<i>Gruplararası</i>	.574	2	.287	.457	.634	
	<i>Grup içi</i>	197.184	314	.628			-
	<i>Toplam</i>	197.758	316				
<i>4-Sosyal sorumluluk paylaşma</i>	<i>Gruplararası</i>	1.963	2	.981	2.532	.081	
	<i>Grup içi</i>	121.702	314	.388			-
	<i>Toplam</i>	123.665	316				

Tablo 9’da görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin mesleki kıdem değişkeni açısından karşılaştırılmıştır. Ancak önce varyansların homojenlik değerlerini incelemek amacıyla Levene Testi uygulanmıştır. Levene Testi sonucunda tüm boyutlar için anlamlı bir fark [$p > .05$] saptanmamış ve varyansların homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin eğitim düzeyi açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre acil durumlarda yardımseverlik ve güncel durumlarda yardımseverlik alt boyutlarda istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Buna karşın *bağışta bulunma* ve *sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak manidar bulunmuştur [$p < .05$]. Söz konusu farkın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan post hoc Tukey testi sonunca *bağışta bulunma* alt boyutunda 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 16-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında 16-20 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmıştır. Sosyal sorumluluk alt boyutunda ise 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin özellikle *bağışta bulunma* ve *sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutlarındaki özgecilik düzeyleri mesleki kıdemi yüksek öğretmenlerde daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 9. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Düzeylerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	1-5 yıl		6-10 yıl		11-15 yıl		16-20 yıl		+21	
	χ	SS	χ	SS	χ	SS	χ	SS	χ	SS
1-Bağışta bulunma	3.02	1.02	2.69	0.97	3.05	1.03	3.30	1.06	2.68	1.06
2-Acil durumlarda yardımseverlik	3.93	0.87	3.71	0.95	3.75	0.92	3.98	0.99	3.90	1.07
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	3.85	0.79	3.70	0.80	3.77	0.73	3.91	0.82	3.82	0.93
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	4.04	0.64	4.02	0.67	4.07	0.60	4.21	0.59	4.43	0.45

Tablo 9. Devamı Varyansların Homojenliği Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Levene Statistic	df1	df2	p
1-Bağışta bulunma	.135	4	313	.970
2-Acil durumlarda yardımseverlik	.651	4	313	.627
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	.889	4	313	.471
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	1.663	4	313	.158

Tablo 9. Devamı Anova ve Post Hoc Tukey Tablosu

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Tukey
1-Bağışta bulunma	Gruplararası	14.472	4	3.618	3.514	.008	2-4
	Grup içi	322.222	313	1.029			
	Toplam	336.694	317				
2-Acil durumlarda yardımseverlik	Gruplararası	3.565	4	.891	1.000	.408	-
	Grup içi	278.861	313	.891			
	Toplam	282.426	317				
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	Gruplararası	1.727	4	.432	.689	.600	-
	Grup içi	196.234	313	.627			
	Toplam	197.962	317				
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	Gruplararası	4.362	4	1.091	2.853	.024	2-5
	Grup içi	119.629	313	.382			
	Toplam	123.991	317				

Tablo 10'da görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğini tercih nedenleri açısından karşılaştırılmıştır. Ancak önce varyansların homojenlik değerlerini incelemek amacıyla Levene Testi uygulanmıştır. Levene Testi sonucunda tüm boyutlar için anlamlı bir fark [$p > .05$] saptanmamış ve varyansların homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri, öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini tercih nedenleri açısından değerlendirilmesine ilişkin olarak yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre bağışta bulunma ve güncel durumlarda yardımseverlik alt boyutlarda istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir fark saptanamamıştır. Buna karşın *acil durumlarda yardımseverlik* ve *sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak manidar bulunmuştur [$p < .05$]. Söz konusu farkın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan post hoc Tukey testi sonunca *acil durumda yardımseverlik* alt boyutunda

öğretmenlik mesleğini tesadüfen seçtiğini ifade eden öğretmenler ile idealim, ÖSS puanının yeterli olması ve diğer seçeneğini ifade eden öğretmenler arasında idealim, ÖSS puanının yeterli olması ve diğer seçeneğini ifade eden öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmıştır. *Sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutunda ise öğretmenlik mesleğini ebeveyn isteği üzerine seçtiğini ifade eden öğretmenler ile diğer seçeneğini ifade eden öğretmenler arasında diğer seçeneğini ifade eden öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlik mesleğini bilinçli olarak seçen öğretmenlerin *acil durumlarda yardımseverlik* özgeciliği düzeyleri öğretmenlik mesleğini tesadüfen seçen öğretmenlerden daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 10. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgeciliği Düzeylerinin Öğretmenlik Mesleğini Tercih Nedenlerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Ebeveyn İsteği		İdealim		ÖSS puanı		Tesadüf		Arkadaş Çevresi		Diğer	
	χ	SS	χ	SS	χ	SS	χ	SS	χ	SS	χ	SS
1-Bağışta bulunma	3.2	0.7	3.0	1.1	2.7	0.9	2.6	0.8	3.0	1.0	2.8	1.1
	6	9	4	1	8	9	9	9	8	1	0	5
2-Acil durumlarda yardımseverlik	3.7	0.8	3.8	0.9	3.8	0.9	3.4	1.0	3.6	0.7	4.2	0.7
	5	9	9	3	9	4	0	5	0	4	2	3
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	3.8	0.6	3.7	0.7	3.9	0.8	3.5	0.9	3.5	0.5	3.9	0.8
	5	1	9	3	0	2	6	6	9	6	4	8
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	3.7	0.5	4.2	0.5	4.0	0.6	3.9	0.6	3.8	0.4	4.3	0.5
	8	3	1	9	9	6	6	8	3	7	1	9

Tablo 10. Devamı Varyansların Homojenliği Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Levene Statistic	df1	df2	p
1-Bağışta bulunma	1.434	5	312	.212
2-Acil durumlarda yardımseverlik	1.370	5	312	.235
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	2.150	5	312	.054
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	1.619	5	312	.154

Tablo 10. Devamı Anova ve Post Hoc Tukey Tablosu

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Tukey
1-Bağışta bulunma	Gruplararası	9.121	5	1.824	1.737	.126	
	Grup içi	327.573	312	1.050			-
	Toplam	336.694	317				
2-Acil durumlarda yardımseverlik	Gruplararası	12.703	5	2.541	2.939	.013	4-2,3,6
	Grup içi	269.723	312	.864			
	Toplam	282.426	317				
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	Gruplararası	4.779	5	.956	1.544	.176	
	Grup içi	193.183	312	.619			-
	Toplam	197.962	317				
4-Sosyal sorumluluk paylaşma	Gruplararası	6.560	5	1.312	3.486	.004	1-6
	Grup içi	117.431	312	.376			
	Toplam	123.991	317				

Ölçek Puanları İle Öğretmenlerin Yaş ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısı Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik alt boyutlarından aldıkları puanlar ile öğretmenlerin yaşları ve sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki ilişki durumlarına ait bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Düzeyleri ile Öğretmenlerin Yaş ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısı Arasındaki Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
Özgecilik Ölçeği Alt Boyutları						
1-Bağışta bulunma	-					
2-Acil durumlarda yardımseverlik	.488**	-				
3-Güncel durumlarda yardımseverlik	.399**	.579**	-			
4- Sosyal sorumluluk paylaşma	.222**	.457**	.539**	-		
Demografik Özellik						
5-Yaş	.031	.037	.034	.148**	-	
6-Sahip olunan çocuk sayısı	-.023	.011	.030	.138*	.600**	-

$\eta = 312$, * $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 11’de görüldüğü üzere ilk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri ile öğretmenlerin yaş ve sahip oldukları çocuk sayıları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesine için yapılan Pearson çarpım momentler korelasyon analizi sonuçlarına göre bağışta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik ve güncel durumlarda yardımseverlik alt boyutları ile öğretmenlerin yaş ve sahip oldukları çocuk sayısı arasında istatistiksel olarak manidar [$p > .05$] bir ilişki saptanamamıştır. Buna karşın una karşı *sosyal sorumluluk paylaşma* alt boyutu ile öğretmenlerin yaşları [$r = .148$, $p < 0.01$] ve sahip oldukları çocuk sayıları [$r = .138$, $p < 0.05$] arasındaki pozitif yönde manidar bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin yaşları ve sahip oldukları çocuk sayılarındaki artış, öğretmenlerin sosyal sorumluluk paylaşma düzeylerinin artmasına neden olmaktadır.

TARTIŞMA

Öğretmenlerin özgecilik düzeylerinden bağışta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik, güncel durumlarda yardımseverlik, sosyal sorumluluk paylaşma boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu sonuç birçok araştırma [bkz: Monk-Turner et al., 2002; Zeldi Savin-Williams & Small, 1984] bulgusu ile örtüşmezken; Bihm, Gaudet ve Sale (1979) tarafından yapılan araştırma bulguları ile benzerlikler göstermektedir. Öğretmen özgeciliğinin bazı araştırmalara göre cinsiyet açısından farklılık göstermesi ve bazılarında farklılık göstermemesi özgecilik kavramının kültürel değişikliklerden etkilenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin branşları açısından özgecilik düzeylerinin, bağışta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik, sosyal sorumluluk paylaşma boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermezken güncel durumlarda yardımseverlik boyutunda sınıf öğretmenleri lehine manidar

bir farklılık bulunmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin güncel durumlarda yardımseverlik konusuna bakışı, diğer öğretmenlerin güncel durumlarda yardımseverlik konusuna bakışına göre daha olumludur. Bu nedenle, branş öğretmenlerinin yardımseverlik konusunda seminerler ya da konferanslarla bu konu üzerinde düşünmelerini sağlamak gerekmektedir.

Öğretmen özgecilik düzeylerinin eğitim düzeyleri açısından karşılaştırılmasında bağıшта bulunma, acil durumlarda yardımseverlik, güncel durumlarda yardımseverlik ve sosyal sorumluluk paylaşma boyutunda manidar bir farklılık saptanmamıştır. Bu duruma göre, önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip öğretmenlerin özgecilik düzeyleri aynıdır. Bu konuda yapılan bir araştırmaya rastlanmaması araştırmancının bu boyutunun tam olarak açıklanamamasına neden olmaktadır. Ancak bu sonuç özellikle bireylerin özgeciliğinin doğuştan geldiği ya da küçük yaşlarda kazanıldığı düşüncesini ortaya koyduğu söylenilebilir.

Öğretmen özgeciliğinin, acil durumlarda yardımseverlik ve güncel durumlarda yardımseverlik boyutlarında mesleki kıdeme göre manidar bir farklılık gözlenmediği saptanmaktadır. Elde edilen bu sonuç, Batson (1988) ve Penner (1993) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermemektedir. Bunun nedeni Türk kültüründe yer alan yardımseverlik davranışının her yaş seviyesinde aynı düzeyde algılanması olduğu söylenebilir.

Özgecilik ölçeğinin bağıшта bulunma boyutunda 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 16-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında 16-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak manidar fark bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyal sorumluluk paylaşma boyutunda 6-10 yıl arası kıdeme sahip olan öğretmenler ile 20 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenler arasında 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenler lehine manidar fark bulunduğu saptanmıştır. Bu sonuç özellikle mesleki yaşamlarının sonlarına yaklaşan öğretmenlerin, kendilerini sosyal sorumluluk projelerine vermelerinden kaynaklandığı söylenilebilir.

Öğretmenlik mesleğini ebeveyn isteği ile seçen, ideali olduğu için seçen, üniversite seçme sınavı ile seçen, tesadüfen seçen, arkadaş çevresi nedeniyle seçen ve diğer nedenlerle seçen öğretmenlerin bağıшта bulunma ve güncel durumlarda yardımseverlik boyutlarında özgecilik düzeyleri aynıdır. Bu durum, Hartley'nin (2006) yaptığı çalışmayla benzer sonuçlara sahip değildir. Bu konuda yine yardımın miktarından çok yardımseverliğin gerçekleştirilmesinin öneminden kaynaklı bir sonuç oluşmuştur denilebilir. Yapılan araştırmada, acil durumlarda yardımseverlik boyutunda öğretmenlik mesleğini seçme nedeni idealimdi seçeneğini işaretleyen öğretmenlerle ile tesadüfen seçeneğini işaretleyen öğretmenlerin özgecilik düzeyleri aynı olmadığı görülmüştür. Özellikle tesadüfen bu mesleği seçen öğretmenlerde özgeciliğinin düşük çıkması nedeniyle, öğretmenler ilk yıllarında aldıkları seminerlerde öğretmen motivasyonuna eğilim gösterilmesi öğretmenleri meslek yaşantılarını olumlu yönde etkileyebilecektir.

Öğretmenlerin yaşları ve sahip oldukları çocuk sayısı ile bağıшта bulunma, acil durumlarda yardımseverlik, güncel durumlarda yardımseverlik özgecilik alt boyutları arasında manidar bir ilişki saptanmamıştır. Buna karşın öğretmenlerin yaşları ve sahip oldukları çocuk sayısı ile sosyal sorumluluk paylaşma alt boyutu arasında manidar bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bulgu, yapılan birçok araştırma ile (Midlarsky & Hannah, 1985; Batson, 1993; Monroe, 1991; Penner, 1993; Monroe & Epperson, 1994) benzerlikler göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulguların en önemlisi özgecilik çalışması araştırmacılar için problematik olmaya devam etmektedir. Bunun bir nedeni de özgeciliğin yaygın olarak kabul gören bir tanımının olmamasıdır. Bu durum özgeciliğin karşılaştırmalı araştırmalar ve kümülâtif sonuçlar olasılığını azaltmaktadır. Bu durum, yine de, özgecilik üzerinde yapılan çalışmalarını olumsuz yönde etkilememelidir. Bu açıdan araştırmanın nitel boyutuna yönelerek daha aydınlatıcı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Özgeciliğin daha yaygın bir tanıma kavuşturulması için bazı araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Bir diğer husus, okullardaki eğitimin eleştirildiği günümüzde, öğretme işini gerçekleştiren güçlerin neler olduğunu daha iyi anlama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Dahası, öğretmenleri nelerin motive ettiğinin de iyi bir şekilde anlaşılma ihtiyacı vardır. Bu nedenle, öğretmenleri güdüleyen güçlerin neler olduğu ve bunların öğretmenleri nasıl etkilediği konusunda bazı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Yine, öğretmenlerin güdülenmesinde özgecilik tek başına yeterli mi yoksa başka etken ya da güçler buna yardımcı olmakta mıdır? Öğretmenleri güdüleyen diğer etkenlerde ileriki çalışmalar için önemli bir konudur. Son olarak ileride özgecilik üzerinde yapılacak olan çalışmaların öğretmen-öğrenci ilişkisini de göz önüne alması eğitimin kalitesi, öğretmen ve öğrenci ihtiyaçları için daha iyi sonuçlar gözler önüne serebilecektir.

KAYNAKÇA

- Anderson, M. B .G., & Iwanicki, E. F. (1984). Teacher motivation and its relationship to burnout. *Educational Administration Quarterly*, 20(2), 109-132.
- Baston, C. D. (1993). Experimental tests for the existence of altruism. *Philosophy of Science*, 2, 69-78.
- Batson, C. D. (1988). Altruism and prosocial behavior. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (pp.282-316). New York: McGraw-Hill.
- Batson, C.D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Hillsdale NJ:Lawrence Erlbaum Associates.
- Bellah, R.N. (1973). *Emily Durkheim: on morality and society*. Chicago: Chicago University Press.
- Bergem, T. (1990). The teacher as moral agent. *Journal of Moral Education*, 19(2), 88-100.
- Bihm, E., Gaudet, I., & Sale, O. (1979). Altruistic responses under conditions of anonymity. *The Journal of Social Psychology*, 109, 25-30.
- Book, C. L., & Freeman, D. J. (1986). Differences in entry characteristics of elementary and secondary teacher candidates. *Journal of Teacher Education*, 37(2), 47-51.
- Borg, M. C., & Riding, R. J. (1991). Occupational stress and satisfaction in teaching. *British Educational Research Journal*, 17(3), 263-281.
- Boyd, W. L. (1982). The political economy of public schools. *Educational Administrations Quarterly*, 18(3), 111-130.
- Comte, A. (1851-1875). *System of positive polity*, 1-4. London: Longmans, Green and Co.
- Cross, L. H., & Billingsley, B. S. (1994). Testing a model of special educators' intent to stay in teaching. *Exceptional children*, 60(5), 411-421.

- Darley, J. M., & Latane, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of Responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8(4), 377-383.
- Delong, T. J. (1987). Teachers and their careers: Why do they choose teaching? *Journal of Career Development*, 14(2), 118-125.
- Dubeshki, N. (2001). Durkheim's altruism as the source of his social holism: A discussion of the viability of a social basis for moral principles. *Electronic Journal of Sociology*, 5(3). Retrived February 7, 2009, from <http://www.sociology.org/content/vol005.003/dubeshki.htm>
- Goodlad, J. I. (1984). *A place called school: Prospectives for the future*. New York: McGraw Hill.
- Hamburg, M. (1985). *Basic statistics: A modern approach*. New York: Harcourt, Brace Jovanovich.
- Hartley, C. N. (2006). *An altruistic approach to social skills: Education in high schools*. Unpublished Dissertation, La Verne University, California, USA.
- Hoyle, E., & John, P. (1995). *Professional knowledge and professional practice*. London: Cassell.
- İşmen, E., & Yıldız, A. (2005). Öğretmenliğe ilişkin tutumların özgecılık ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 11(42), 151-166.
- Joseph, P. B., & Gren, N. (1986). Perpectives on reasons for becoming teachers. *Journals of Teacher Education*, 37(6), 28-33.
- Kant, I. (2006). Eğitim üzerine (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: İz yayıncılık.
- Karadeniz, G. (2007). *Özel eğitim öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencileri ile özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin özgeci davranışları arasındaki farklılıkların incelenmesi*. 17. Ulusal Özel Eğitim Kongresi.
- Kohn, A. (1990). *The brighter side of human nature: Altruism and empathy in every day life*. New York: Basic Books, Inc.
- Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. (1992). The development of altruistic personality. S.P. Oliner, L. Baron, L.A. Blum, D.L. Krebs, & M.Z. Smolenska (Eds.), *Embracing the other: Philosophical, psychological and historical perpectives of altruism* (pp.142-169). New York: New York University Press.
- LaFevre, C. (1965). Why teach? *Elementary School Journal*, 66(3), 121-123.
- Leeds, R. (1963). Altruism and the norm of giving. *Merrill-Palmer Quarterly*, 9, 229-240.
- Lortie, D. C. (1975). *School Teacher*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mateer, N. H. (1993). *Altruism in teachers: An exploratory study*. Unpublished Dissertation, Penn State University, PA, USA.
- Metron, R. K., & Gieryn, T. F. (1982). Institutionalized altruism: The case of the professions. A. Rosenblatt, & T. F. Gieryn (Eds.), *Social research and the practicing professions* (pp.109-134). Cambridge, MA: Abt.
- Michaelsen, J. B. (1981). The political economy of school district administration. *Educational Administration Quarterly*, 17(3), 98-113.

- Midlarsky, E., & Hannah, M. E. (1985). Competence, reticence, and helping by children and adolescents. *Developmental Psychology*, 21, 534-541.
- Monk-Turner, E., Blake, V., Chniel, F., Forbes, S., Lensey, L., & Madzuma, J. (2002). Helping hands: A study of altruistic behavior. *Gender Issues*, 20(4), 70-76.
- Monroe, K. R. (1991). John Donne's people: Explaining differences between rational factors and altruists through cognitive frameworks. *Journal of Politics*, 53, 394-433.
- Monroe, K. R., & Epperson, C. (1994). But what else could I do? Choice, a cognitive-perceptual theory of ethical political behavior. *Political Psychology*, 15, 210-226.
- Morgan, S. R. (1984). An illustrative case of high empathy teachers. *Journal of Humanistic Education and Development*, 22(4), 143-148.
- Nias, J. (1989). *Primary teachers talking*. New York: Routhledge.
- Oliner, S. P., & Oliner, P. M. (1988). *The altruistic personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*. New York: Free Press.
- Osiatynski, W. (1992). Altruism in the socialist world. In P. M. Oliner, S. P. Oliner, L. Baron et al. (Eds.). *Embracing the other: Philosophical, psychological, and historical perspective on altruism* (pp. 433-454). New York: New York University Press
- Penner, L. A. (1993). *Personal communication to People Interested in Prosocial Personality Measure*. Unpublished dissertation, University of South Florida, Tampa, FL.
- Pozo, E. (2002). *A sociological approach to the study of altruism: The case of Amnesty International*. Unpublished master thesis. Eastern Michigan University, Michigan, USA.
- Rafky, D. M., & Beckerman, M. (1972). Teachers' acceptance of innovations: Self-interest, altruism and professionalization. *College Student Journal*, 6(4), 68-79.
- Schlechy, P. C., & Vance, V. S. (1983). Recruitment, selection and retention: The shape of the teaching force. *Elementary School Journal*, 83(4), 469-487.
- Scott, C., & Dinham, S. (1999). The occupational motivation, satisfaction and health of english school teachers. *Educational Psychology*, 19(3), 287-309.
- Sederberg, C. H., & Clark, S. M. (1990). Motivation and organizational incentives for high vitality teachers: A qualitative perspective. *Journal of Research and Development in Education*, 24(1), 6-13.
- Sharp, L. M., & Hirshfield, S. B. (1975). *Who are the new teachers? a look at 1971 college graduates*. Washington, DC: Bureau of Social Science Research.
- Soder, R. (1990). The rethoric of teacher professionalism. J.I. Goodlad, Soder, R. & K.A. Sirotnik (Eds.). *The moral dimensions of teaching* (pp.35-86). San Francisco: Jossey-Bass.
- Sorokin, P. A. (1951). *Altruistic love*. Boston: Beacon Press.
- Waller, W. (1961). *The sociology of teaching*. New York: Russell & Russell.
- Willcox, I., & Beigel, H. G. (1953). Motivations in the choice of teaching. *Journal of Teacher Education*, 4(2), 106-110.
- Wuthnow, L. S. (1991). *Acts of compassion: Caring for others and helping ourselves*. Princeton, NJ: Prince University Press.

- Yavuzer, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A., & diğerleri. (2006). Öğretmen özgeciliği ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 947-972.
- Zeldin, R. S., Savin-Williams, R. C., & Small, S. A. (1984). Dimensions of prosocial behavior in adolescent males. *The Journal of Social Psychology*, 123, 159-168.

İlk alındığı tarih: 11.03.2009

Düzeltilme tarihi: 07.09.2009

Onay tarihi: 07.10.2009

